

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Кафедра географії і геоекології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри

«_____» _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОУРБАНІСТИКА

Галузь знань: 01 Освіта

Спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія)

Спеціалізація: краєзнавчо-туристична робота

Факультет природничо-географічний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з **ГЕОУРБАНІСТИКИ** для студентів за напрямом підготовки

Галузь знань: 01 Освіта

Спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія)

Спеціалізація: краєзнавчо-туристична робота

Розробники: доц. Семенюк Л.Л. _____

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри *кафедри географії та геоекології*

Протокол від «31» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри _____

_____ (_____)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання*
Кількість кредитів ЄКТС – 4	<u>Галузь знань: 01 Освіта</u>	за вибором	
	<u>Спеціальність: 014.07</u> <u>Середня освіта (Географія)</u> <u>Спеціалізація: краєзнавчо-туристична робота</u>	Рік підготовки	
		I	I
		Семестр	
		I	I
		Вид контролю:	
Загальна кількість годин – 120		залік	залік
		Лекції	
	20 год	4	
	Практичні, семінарські:		
	14 год.	4	
	Самостійна робота:		
	70 год	112	
	Консультації:		
	16 год		
	Освітньо-професійний рівень: <u>магістр</u>		

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: ознайомлення з основними поняттями та особливостями сучасної урбанізації; вивчення методологічних проблем розвитку міст і їх систем; вивчення ролі міст в територіальній організації суспільства, структури і динаміки їх просторового розвитку.

Завдання дисципліни: охарактеризувати історико-географічні, соціальні, економіко-географічні, містобудівні та інші аспекти розвитку міст та їх систем; розглянути просторові закономірності процесу урбанізації через основні етапи еволюції міських систем; показати роль міст в розселенні і територіальній структурі господарства; розкрити значення і зміст географічних підходів до розробки стратегії розвитку міст і систем розселення.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування і розвиток *компетентностей*: знання періодики основних історичних етапів виникнення та розвитку міст; основних етапів розвитку міських систем; знання основних проблем розвитку світової урбанізації; знання класифікації і типології міст за якісними і кількісними критеріями; ролі міст в організації простору, їх структури і динаміки розвитку; підходів до проектування міст і систем розселення; мати уявлення про багатогранність міста як соціального організму, фокуса території, комунально-господарського комплексу, що вимагає участі в дослідженні його проблем представників багатьох наук.

Програмними *результатами навчання* є вміння розуміти, викладати і критично аналізувати базову інформацію; використовувати теоретичні знання на практиці; володіти навичками географічного аналізу міських поселень, прийомами і необхідним інструментарієм комплексного географічного аналізу.

2. Програма навчальної дисципліни

Розділ (змістовий модуль) 1. Основи географії міст

Тема 1. Геоурбаністика як наука. Місце геоурбаністики в системі наук, її зміст, визначення. Структура, мета, об'єкт, предмет і завдання курсу. Місто як об'єкт дослідження. Міждисциплінарний характер його вивчення. Суспільно-географічний підхід у вивченні географії міст. Єдність і розбіжність географії міст та географії міста.

Історія географічного вивчення міст. Дослідження українських і зарубіжних авторів в області географії міст. Періодизація розвитку української геоурбаністики. Основні етапи розвитку геоурбаністики. Географія міст в Україні. Розвиток української геоурбаністики.

Міжнародне співробітництво географів-урбаністів. Сучасні дослідження з геоурбаністики у Франції, США, Англії, Швеції та інших країнах (Жорж, Боже-Гарньє, Готтман, Ульман, Гарріс, Беррі, Мерфі, Александерсон, Хагерстранда і ін.). Джерела інформації. Особливості роботи з джерелами інформації по містах.

Тема 2. Місто в історії. Виникнення міст. Трансформація сільських поселень у міські. Історичні типи міст. Основні історичні етапи розвитку міст. Міста і географічний поділ праці.

Міста рабовласницького суспільства. Географічна карта міст Стародавнього світу. Основа розвитку міст, їх поширення і занепад. Міста Античного світу. Міста Стародавнього Сходу. Місто в працях географів, архітекторів, філософів Стародавнього світу (Геродот, Страбон, Вітрувій, Гіппократ).

Міста феодального суспільства. Середньовічні міста Європи, Америки, Азії. Великі географічні відкриття та їх вплив на розвиток міст. Перші колоніальні захоплення і виникнення колоніальних міст. Давньоруське місто. Міста Європи в епоху Відродження. Нові відомості про міста в епоху географічних відкриттів. Містобудівні ідеї Відродження (Альберті, Леонардо да Вінчі, Палладіо). Міста утопістів (Мор, Кампанелло, Оуен, Фур'є, Одоєвський, Чернишевський).

Міста світу в новий час. Розвиток міст та особливості містобудування в XIX і XX ст. в Європі, Америці, Азії. Особливості містобудування в колоніальних країнах в XIX-XX ст.

Міста індустріальної епохи. Соціалістичне місто. Міські поселення етапу постіндустріального розвитку. Сучасні містобудівні проблеми країн, що розвиваються. Містобудівні ідеї XX в. на Заході (Ле Корбюзьє, Говард, Райт, Саарінен, Аберкромбі, Доксіадіса, Кензо Гангу і ін.). Ідеї математичного моделювання систем міст (Кристаллер, Леш, Стюарт, Ціпфа). Підходи до створення імітаційних моделей міста (Форрестер та ін.). Загальний критичний аналіз переваг і недоліків математичних підходів до проблем розвитку міст.

Тема 3. Розвиток міст на території України. Передумови сучасних процесів розвитку міст в Україні. Заселення території України. Етап зародження і становлення міст.. Античні міста північного Причорномор'я. Розвиток процесу містобудівництва на території України у середньовічний період: етапи розвитку міст; функції міст; особливості розвитку процесу містобудування; особливості взаємодії людини з природою. Формування і розвиток міст у Новий період. Індустріальний період розвитку міст. Міста XX століття.

Тема 4. Сучасна урбанізація. Феномен урбанізації. Сутність урбанізації як багатогранного історичного процесу. Визначення урбанізації у вузькому і широкому сенсі. Фактори, ознаки та особливості урбанізації. Тренди урбаністичного розвитку. Випереджаюче зростання великих міст. Формування агломерацій. Гіперурбанізація, субурбанізація, реурбанізація, рурбанізація, джентрифікація, контрурбанізація, розвиток маятникових міграцій. Недоліки та переваги великих міст і агломерацій. Міський спосіб життя. Світові регіональні і національні контрасти урбанізації. Поняття «несправжньої урбанізації» в економічно слаборозвинених країнах.

Рівні й етапи розвитку урбанізації. Урбанізованість. Еволюція урбанізації. Стадії урбанізації за Д. Джіббсом, їх взаємозв'язок з еволюцією суспільства. Регіональні особливості сучасної стадії урбанізації.

Тенденції розвитку урбанізації. Урбанізація як екстенсивний і інтенсивний процес. Механізми розвитку і перспективи урбанізації. Прогнози і концепції розвитку зон урбанізації світу в третьому тисячолітті.

Тема 5. Географічні аспекти урбанізації. Географічні аспекти урбанізації та особливості розвитку найбільших урбанізованих зон світу. Збільшення міст - мільйонерів під впливом процесів розвитку і концентрації виробництва і населення. Масштаби і тенденції урбанізаційних процесів в економічно розвинених і країнах, що розвиваються. Рівень урбанізованості світу. Найбільші агломерації та мегалополіси світу. Поняття агломерації. Аналіз процесів формування найбільших агломерацій світу. Межі агломерації. Просторова структура агломерації. Шляхи розвитку. Основні властивості. Переваги та недоліки крупних міст. Поняття мегалополіса. Найбільші мегалополіси світу: Босваш, Сан-Сан, Чипитс, Англійський, Рейн-Рурський, Токайдо. «Дельта-поліс». Конурбація. Урбанізовані зони. Прогнози і концепції розвитку зон урбанізації світу в перспективі. Проблеми регулювання розвитку міст. Глобалізаційні аспекти урбанізації.

Регіональні системи міст. Міста Західної і Центральної Європи. Особливості урбанізації в Англії, Франції, Німеччини, скандинавських країнах, країнах Східної Європи, країнах Середземноморської зони. Особливості урбанізації США і Канади. Міста Півдня США. Міста депресивних районів. Особливості розвитку міст в північних районах Канади і Аляски. Міста Латинської Америки. Територіальна структура урбанізації. Міські агломерації в приокеанських зонах континенту. Міста глибинних районів. Досвід створення нових міст, що стимулюють освоєння глибинних районів Латинської Америки. Міста Азії і Австралії. Загальний характер урбанізаційних процесів в Азії. Особливості міст Східної, Південно-Східної, Південної та Західної Азії. Типи міст Азії. Міста Австралії. Міста Африки. Урбанізації в країнах Африки. Міські агломерації в приокеанських зонах. Деколонізація та розвиток столиць.

Тема 6. Урбанізація в Україні. Особливості сучасних урбанізаційних процесів в Україні. Розвиток і наслідки урбанізації в Україні. Сучасні тенденції в розвитку міського розселення в Україні і регіонах. Урбанізаційна структура України. Мережа та система міст України. Міста і агломерації України. Особливості функціональної структури міст України. Особливості розвитку промислових агломерацій в Україні. Типізація міст України за особливостями внутрішньої планувальної диференціації території.

Міське розселення в Кіровоградській області. Генетичні та функціональні особливості міст. Місце і роль Кропивницького. Демографічні, економічні й екологічні проблеми.

Необхідність проведення ефективної міської політики в Україні. Регіональна соціально-економічна політика і проблеми формування світових міст. Проблеми урбанізації в Україні.

Розділ (змістовий модуль) 2. Міські системи

Тема 7. Місто як система. Людські поселення та їх види. Місто як система у великій системі міст. Місто - ключове поняття геоурбаністики. Складність міста як системи. Міждисциплінарний характер його вивчення. Специфіка міських систем.

Ознаки міста. Загальні властивості і особливості міста. Його парадокси і суперечності. Дефініції міста. Критерії виділення міст. Види класифікацій міст. Класифікація міст за людністю.

Функції міст. Функціональна структура міст. Містоутворюючий потенціал міста та його оцінка. Основні містоутворюючі функції: види, їх аналіз, оцінка перспектив розвитку.

Тема 8. Місто у глобалізованому просторі. Глобалізація і постіндустріальна економіка як передумови виникнення глобальних міст. Загальні підходи до виділення глобальних міст. Теорії глобальних (світових) міст П. Геддеса, П.Холла, Г. Ріда, Дж. Фрідмана, С. Сассен. Дослідження групи GaWC П.Тейлора. Сучасна географія глобальних міст. Вплив глобалізаційних процесів на внутрішній стан міста. Глобальна система міст. Глобальні міста в геополітичній системі світу. Глобальні міста в системі керуючих центрів світової економіки. Глобальні міста в системі найбільших виробничих центрів світу. Глобальні міста в системі ділових послуг світу. Глобальні міста як ключові центри системи комунікаційних послуг. Глобальні міста в рамках соціокультурної «арени колективної дії». Проблеми і перспективи розвитку глобальних міст.

Тема 9. Проблеми міст. Екологічні, демографічні та економічні проблеми міст. Природне середовище в містах. Екологічна ситуація в містах. Екологічні проблеми міст. Поняття «навколишнє середовище», «міське середовище» в різних їх модифікаціях. Загальна тенденція

розвитку і зростання міст - прогресуюче погіршення в них умов життя.

Культурно-історичне середовище міст. Збереження історичної спадщини у містах. Охорона історичного середовища в малих містах.

Демографічні проблеми міст. Механічний та природний приріст міського населення. Фактори, що впливають на статево-вікову структуру населення міст. Специфіка демографічних процесів у містах. Соціально-демографічні портрети міст України. Демографічна ситуація в містах світу і України. Розвиток міст в умовах мінливої демографічної ситуації. Взаємозв'язок економічного і демографічного розвитку. Демографічне навантаження. Явища дефіциту і надлишку трудових ресурсів і робочих місць. Демографічні «хвилі» і формування ринку трудових ресурсів в містах України. Безробіття в містах. Явища соціальної патології.

Економічні проблеми міст. Трансформація функціональної структури міста як одна з найважливіших проблем економічного розвитку. Використання міської території і проблеми територіального зростання міста

Тема 10. Управління містами. Місто як об'єкт управління. Види управління містами. Регіональне управління. Соціально-економічне управління. Адміністративне управління. Економіко-географічна оцінка території міста. Формування структури міського господарства. Державні засоби управління містом. Оцінка ефективності управління міст України. Планування функціонального розвитку міст. Планування просторового розвитку міських утворень. Оцінка ефективності управління міст України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	Ус ь о го	у тому числі						Ус ь о го	у тому числі					
		л	п	л	а	б	К о н с у л ь т а ц і		С Р С	л	п	л а б	і н д	К о н с у л ь т а ц і ї
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
<i>Тема 1. Геоурбаністика як наука</i>	9	2	-			-	7	10	-	-				10
<i>Тема 2. Місто в історії.</i>	11	2	2			2	7	15	1	-				14
<i>Тема 3. Розвиток міст на території України.</i>	11	2	2			2	7	15	1	-				14
<i>Тема 4. Сучасна урбанізація</i>	11	2	2			2	7	11	1	-				10
<i>Тема 5. Географічні аспекти урбанізації</i>	11	2	2			2	7	11	1	-				10
<i>Тема 6. Урбанізація в Україні.</i>	11	2	2			2	7	11	-	1				10
<i>Тема 7. Місто як система</i>	11	2	2			2	7	11	-	1				10
<i>Тема 8. Місто в глобалізованому просторі</i>	10	2	1			2	7	11	-	1				10
<i>Тема 9. Проблеми міст</i>	10	2	1			2	7	15	-	1				14
<i>Тема 10. Управління містами</i>	9	2	-			-	7	10	-	-				10
Усього годин	120	20	14			16	70	120	4	4				112

6. Темы практичних занять (стац.)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 2. Місто в історії.</i>	2
2	<i>Тема 3. Розвиток міст на території України.</i>	2
3	<i>Тема 4. Сучасна урбанізація</i>	2
4	<i>Тема 5. Географічні аспекти урбанізації.</i>	2
5	<i>Тема 6 Урбанізація в Україні.</i>	2
6	<i>Тема 7. Місто як система</i>	2
7	<i>Тема 8. Місто в глобалізованому просторі</i>	1
8	<i>Тема 9. Проблеми міст</i>	1
	<i>Всього</i>	14

8. Самостійна робота (стац.)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1. Геоурбаністика як наука</i>	7
2	<i>Тема 2. Місто в історії.</i>	7
3	<i>Тема 3. Розвиток міст на території України.</i>	7
4	<i>Тема 4. Сучасна урбанізація</i>	7
5	<i>Тема 5. Географічні аспекти урбанізації.</i>	7
6	<i>Тема 6 Урбанізація в Україні.</i>	7
7	<i>Тема 7. Місто як система</i>	7
8	<i>Тема 8. Місто в глобалізованому просторі</i>	7
9	<i>Тема 9. Проблеми міст</i>	7
10	<i>Тема 10. Управління містами</i>	7
	<i>Всього</i>	70

10. Методи навчання

- лекції із застосуванням мультимедійних засобів;
- виконання завдань практичних робіт,
- самостійна підготовка;
- аналіз навчальної літератури на практичних заняттях, при виконанні завдань для самостійної роботи;
- самостійна робота студента в бібліотеці університету;
- самостійна робота студента з Інтернет-ресурсами
- виконання тестових завдань;

11. Методи контролю

- усні відповіді під час практичних занять;
- виконання самостійної роботи;
- оволодіння понятійно-термінологічним апаратом дисципліни тощо;
- оцінка виконання та оформлення завдань за темами практичних робіт;
- оцінка оформлення конспектів лекцій і завдань для самостійної роботи;

• Критерії оцінювання:

- При **поточному** контролі *оцінці підлягають*: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати виконання і захисту практичних робіт, експрес-контролю у формі тестів тощо. За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, а також були учасниками олімпіад, конкурсів, тощо можуть присуджуватися додаткові бали.
- Таким чином, щоб отримати максимальний бал (100 балів) для заліку студенти в процесі вивчення курсу «Геоурбаністика» повинні виконати всі практичні роботи (7*6=42 бали), мати 7 усних відповідей (7*4=28 балів), скласти контрольну роботу (30 балів).

12. Розподіл балів, які отримують студенти з курсу ГУ

Денна форма - залік

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Розділ 1			Розділ 2		КР		
T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8-T9	
10	10	10	10	10	10	10	100
70						30	
						30	100

Заочна форма - залік

Поточне тестування та самостійна робота					КР	Сам. Роб.	Сума
Розділ 1		Розділ 2					
T6		T7	T8	T9			
10		10	10	10	30	30	100
		40			30	30	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Шкала ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно	не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. *Навчально-методичний посібник* Семенюк Л.Л. Геоурбаністика. Навчально-методичний посібник. – Кропивницький, 2017. – 56 с.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**Основна**

1. Географія міст. Геоурбаністика: підручник / Олександр Гладкий, Степан Іщук.; Київ. *нау. ун-т ім. Тараса Шевченка*. - К. : Паливода А. В. [вид.], 2014. – 300 с.
2. Дронова О.Л. Геоурбаністика : навч. посіб. / О. Л. Дронова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 419 с.
3. Лаппо Г.М. География городов. – М: Владос. – 1987. – 480 с.
4. Перцик Е.Н. География городов (геоурбаністика). – М:Высш. Шк., – 1991, 319 с.
5. Пістун М.Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навчальний посібник / М.Д. Пістун, А.Л. Мельничук. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. – 200 с.
6. Руденко Л.Г. Изменения городского пространства в Украине. / под ред. Л.Г. Руденко. – К.: Реферат, 2013. – 160 с.
7. Руденко Л.Г. Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л.Г. Руденко. — К.: Феникс, 2015. — 292 с.
8. Семенюк Л.Л. Геоурбаністика. Навчально-методичний посібник. – Кропивницький, 2017. – 56 с.
9. Ткач Д.В. Малі міські поселення: економіко- і соціально-географічні проблеми розвитку. – Тернопіль, 1994.
10. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
11. Шкодовський Ю.М., Каменський В.І. Урбаністика. Підручник – Харків: «БУРУН і К», 2013. – 248.

Додаткова

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х т./ Редкол.: Бабичев Ф.С, Беляев В.І...Маринич О.М (відповід. ред.) та ін. – К.: Українська радянська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1989 – 1993.
2. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії. К., Либідь, 1996.- 320 с.
3. Жупанський Я.І. Словник термінів і понять з географії. – Чернівці: Технодрук, 2006. – 192 с.

4. Івченко А. Міста України. — К.: ДНВП «Картографія», 1999. - 136с.
5. Івченко А.С. Містечка України. Довідник/А.С. Івченко. – К.: «Картографія», 2000. – 184 с.
- 6.Ковтун В.В., Степаненко А.В. Города Украины: (Экон.-геогр. справ.) – Киев: Выща шк., 1990. – 277 с.
7. Л.Л. Семенюк, Ю.Ю.Сільченко. Міські поселення Кіровоградської області як центри просторової організації регіону// Четверті Сумські наукові географічні читання: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 11-13 жовтня 2019 р.) [Електронний ресурс] / СумДПУ імені А. С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства; [упорядник Корнус А. О.]. Елект. текст. дані. Суми. 2019. - с. 5-8.
8. Максаковский В.П. Географическая картина мира: в 2 кн. Кн.1: Общая характеристика мира. – М.: Дрофа,2004. – 496 с.
- 9.Масляк П.О., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Словник-довідник учня з економічної та соціальної географії світу. К., Лібра, 1996. – 328 с.
10. Малая энциклопедия городов /Сост. А.К.Золотко – Харьков: Торсинг, 2000. - 512 с.
11. Перцик Е.Н. Города мира: география мировой урбанизации: Учебное пособие для географических специальностей ВУЗов. – М., Международные отношения, 1999, 384 с.
12. Пивоваров Ю.Л. Основы геурбанистики. М., 1999.

Інформаційні ресурси:

1. Державна служба статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. [Міністерство економічного розвитку і торгівлі України](http://www.me.gov.ua/) – Режим доступу. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
6. [Статистика – Офіційний портал Верховної Ради України](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/a002). – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/a002>
7. Інститут географії НАН України. – Офіційний сайт: <http://igu.org.ua/>
8. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
10. [Головне управління статистики у Кіровоградській області](http://www.kr.ukrstat.gov.ua/). – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>
11. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

Картографічні джерела:

1. Атлас України [Електронний ресурс] [Текст]: карти, фотографії, статистика...: Українська та англійська версії. - К. : [б.в.], 2000. – 1 електрон. опт. диск (CDR).
2. Національний атлас України / [НАН України](http://www.igu.org.ua/), [Інститут географії](http://www.igu.org.ua/), [Державна служба геодезії, картографії та кадастру](http://www.me.gov.ua/) ; голов. ред. Національного атласу України [Л. Г. Руденко](http://www.igu.org.ua/) ; голова ред. кол.[Б. Є. Патон](http://www.igu.org.ua/). – К. : [ДНВП «Картографія»](http://www.igu.org.ua/), 2007. – 435 с.
3. Комплексний атлас України. Атлас (за ред. М.Н. Веклич). – Київ: ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.